

บทที่ ๔

การประยุกต์พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน

การศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ในบทนี้ จะพรรณนาถึงลักษณะการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในคัมภีร์พุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการแก้ปัญหาครอบครัว ด้านการแก้ปัญหาทางสังคม และด้านการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี พร้อมกับการประยุกต์พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนกับแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตในทั้ง ๓ ด้าน เพื่อให้บุตรธิดาเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ เพราะฉะนั้น ความสุขของบิดามารดาที่แท้จริงทุกคน คือ การได้เห็นบุตรธิดาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เป็นที่รัก และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น แต่ผู้สำคัญที่จะสร้างสรรค์สังคมให้เต็มไปด้วยผู้ใหญ่ที่ดีนั้น ไม่ใช่ใครอื่นไกล หากแต่คือบิดามารดานั่นเอง โดยเฉพาะบุตรธิดาที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น เป็นวัยที่เรียนรู้ความเป็นผู้ใหญ่จากบิดามารดาโดยตรง หากบิดามารดาแสดงออกไม่เหมาะสม เช่น เอาแต่ใจตัวเอง ไม่รับฟังคนอื่น หรือทำตัวเป็นแบบอย่างไม่น่าเชื่อถือในทั้งพฤติกรรมและคำพูด อาจทำให้บุตรธิดาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่คนรอบข้างไม่ยอมรับ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ยาก ทั้งในด้านการทำงาน และการใช้ชีวิตคู่ เพราะฉะนั้น ในบทนี้ จะนำเสนอในประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๑ ลักษณะการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในคัมภีร์พุทธศาสนา

ในคัมภีร์พุทธศาสนา ได้กล่าวถึงรูปแบบของการเป็นบิดามารดาและบุตรธิดาที่ดี พร้อมกับหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดคุณค่าของบิดามารดา และบุตรธิดาที่ดีแล้วนั้น สามารถที่จะนำมาสังเคราะห์ในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาตามแนวคิดการอบรมสั่งสอนทั้งแบบตะวันตก แบบตะวันออก และแบบสังคมไทย ซึ่งสามารถจัดลักษณะการอบรมสั่งสอนได้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการแก้ปัญหาครอบครัวหรือการครองเรือน (๒) ด้านการแก้ปัญหาสังคม และ (๓) ด้านการใช้เทคโนโลยีดังเนื้อหาสาระที่นำเสนอต่อไปนี้

๔.๑.๑ ด้านการแก้ปัญหาครอบครัวหรือการครองเรือน

กล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่กล่าวไว้ในบทที่ ๒ นั้น เกิดขึ้นจากปัจจัย ๓ ด้าน คือ ปัจจัยด้านตัวบุตรธิดา ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสังคม ซึ่งปัจจัยทั้งสามด้านนั้นล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุตรธิดาในอนาคต เพราะฉะนั้น เมื่อจำแนกรูปแบบการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ของบิดามารดาที่ไม่มีบุตร ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จะพบว่า ลักษณะของการเลี้ยงดูบุตรธิดาสำหรับบิดามารดาที่ต้องการให้มีการสืบเชื้อสายสร้างความ

มันคงของวงศ์ตระกูล ดังกรณีของพระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อพระพุทธเจ้าและพระนันทะซึ่งเป็นพระโอรส ผู้สืบทอดราชวงศ์ทรงออกผนวชแล้ว ทรงพระโสมนัสเป็นอันมาก ถึงอย่างนั้นก็ทรงหวังพระทัยว่า พระราหุลกุมารจะได้สืบทอดราชวงศ์ต่อไป ครั้นราหุลกุมารทรงผนวชแล้วสิ้นผู้ที่สืบทอดราชวงศ์ ยิ่งทรงพระโสมนัสมากยิ่งขึ้น ทรงปรารถนาถึงทุกข์อันนี้ที่จะพึงมีแก่บิดามารดาในตระกูลอื่น ๆ ในเวลาเมื่อบุตรออกบวช จึงเข้าไปทูลขอพรว่า ขออย่าให้ภิกษุทั้งหลายบวชกุลบุตรที่บิดามารดายังไม่อนุญาตต่อไป พระศาสดาก็ทรงอนุญาตตามที่พระองค์ทูลขอ ด้วยทรงกลัวการขาดสูญไปของชาติตติยวงศ์^๑

และกรณีของพระสุทินนกุลันทะบุตร^๒ ซึ่งเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของบิดามารดา เป็นผู้เจริญมาด้วยความสุข พี่เลี้ยง นางนมประคบประหงมมาด้วยความสุข ไม่รู้จักความทุกข์สักน้อย ได้อ้อนวอนขอบวชในพระพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ถึงสามครั้ง บิดามารดาจึงยอมอนุญาต ถึงกระนั้น เพื่อต้องการให้วงศ์ตระกูลยังคงอยู่ พราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดาจึงขอให้พระสุทินนกุลันทะสืบทอดสายกับภรรยา พระสุทินนกุลันทะได้กระทำตามที่บิดามารดาอ้อนวอน ซึ่งเป็นที่มาของต้นบัญญัติปฐมปาราชิก

จากกรณีทั้ง ๒ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ลักษณะในการอบรมสั่งสอนด้านการแก้ปัญหาในครอบครัว เกิดจากการวิตกกังวลด้วยเหตุ ๔ ประการ^๓ คือ

(๑) กลัวความเสื่อมสูญไปของวงศ์ตระกูล ด้วยเกรงว่าจะไม่มีใครสืบทอดกิจการงานของครอบครัว ซึ่งเห็นได้ในสังคมปัจจุบันว่า ได้มีการรับอุปการะบุตรธิดาเพื่อเป็นบุตรบุญธรรม ทำหน้าที่ในการสืบทอดวงศ์ตระกูล

(๒) เอาไว้มโนในยามเจ็บไข้ ผู้ที่ไม่มีบุตรและธิดา เมื่อยามเข้าสู่วัยชราแล้วก็หวังจะได้มีบุตรธิดาคอยดูแลปรนนิบัติ เอาใจใส่ในยามเจ็บป่วย

(๓) การประพฤติดนเพื่อให้เป็นผู้เหมาะสมกับการรับทรัพย์มรดก กล่าวคือ ไม่เป็นผู้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย อดออมมัธยัสถ์ มีความเหมาะสมจะรับทรัพย์มรดกไว้ได้

(๔) เมื่อวายเป็นชรา หรือเสียชีวิต ก็มีความหวังจะได้มีบุตรธิดาคอยทำบุญส่งไปให้ ผู้ไม่มีบุตรธิดา เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็วิตกกังวลว่าเมื่อตนละสังขารแล้วจะไม่มีใครทำบุญหนุนส่งไปให้ จึงหวังที่จะมีบุตรธิดา เพื่อหนุนส่งบุญไปให้ในคราวละสังขารไปแล้วนั่นเอง

^๑ วิ.อ.(ไทย) ๓ / ๑๐๕ / ๗๑-๗๒.

^๒ วิ.มหา. (ไทย) ๑ / ๑๔-๒๗.

^๓ อง.ปณ.จก. ๒๒/๔๖ / ๓๗๔.

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ให้เข้ากับรูปแบบการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในยุคปัจจุบันทั้งการเลี้ยงดูในแบบวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมตะวันตกทั้ง ๖ รูปแบบ^๔ กล่าวคือ

๑. ประเภทรักมากและปกป้องมากเกินไป
๒. ประเภทไม่ต้องการบุตรธิดา
๓. ประเภทตามใจมากเกินไปไม่มีขอบเขต
๔. ประเภทวิตกกังวลหวาดกลัวเกินเหตุ
๕. ประเภทเจ้าระเบียบเข้มงวด
๖. ประเภททางสายกลาง

จะพบว่า พระเจ้าสุทโธทนะมีรูปแบบในการอบรมสั่งสอนพระโอรสพระธิดา ในประเภทที่ ๑ และ ๕ คือ รักมากและปกป้องมาก และเจ้าระเบียบเข้มงวด ผลก็คือ รูปแบบการเลี้ยงดูประเภทที่ ๑ จะให้การดูแลเอาใจใส่ให้ความรักแก่บุตรธิดาอย่างมากมากเกินไป ไม่ยอมให้บุตรธิดาทำอะไร เลี้ยงแบบ“ไขในหิน” ไม่ยอมให้ห่างสายตาเกรงและกลัวบุตรธิดาจะพบอันตราย ความลำบากความเหนื่อยยากบุตรธิดาไม่ต้องคิด ไม่ต้องตัดสินใจ ไม่ต้องทำอะไร บิดามารดาจะเป็นคนดูแลให้ทั้งหมด และรูปแบบการเลี้ยงดูประเภทที่ ๕ บิดามารดาจะเป็นคนเก่ง มีระเบียบแบบแผนและมีวินัยสูงมาก ต้องการให้ทุกอย่างเรียบร้อยถูกต้องเหมาะสม ไม่รู้จักผ่อนปรนต้องคอยชี้แจง บังคับกำกับดูแลอยู่เสมอ หากว่าบุตรธิดาทำไม่ได้ บิดามารดาจะรู้สึกโกรธไม่พอใจและตำหนิบุตรธิดาอย่างรุนแรงและคอยจุกจิกจู้จี้กับบุตรธิดาแม้เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ

การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแบบนี้ จะทำให้บุตรธิดาพัฒนาไปเป็นบุตรธิดาที่เต็มไปด้วย “ความผิดหวังและมีปมด้อยในตนเอง” เนื่องจากถูกตำหนิตีเดียวยุ่เสมอ ทำให้รู้สึกตลอดเวลาว่าตนเองไม่มีอะไรดีไม่มีความสามารถ เพราะทำอะไรไม่เคยถูกใจบิดามารดาเลย เติบโตขึ้นจะเป็นผู้ใหญ่ที่ซึมเศร้าหงอยเหงา ขาดความมั่นใจและความภาคภูมิใจในตนเองไม่เห็นคุณค่าในตนเองดังกรณีของพระราหุลกุมารและพระนันทราชกุมาร

ส่วนกรณีของพระสุทินกัลลทะบุตร มีรูปแบบการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในประเภทที่ ๓ และ ๔ คือ ตามใจมากเกินไปไม่มีขอบเขต และวิตกกังวลหวาดกลัวเกินเหตุ ผลก็คือ รูปแบบการเลี้ยงดูประเภทที่ ๓ การอบรมสั่งสอนแบบนี้ จะเป็นผลเสียเมื่อบุตรธิดาเข้าสู่สังคมนอกบ้าน จะมีปัญหาอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ยาก เกิดปัญหาในการปรับตัว เพราะเอาแต่ใจตนเองขาดความอดทน ไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่รู้สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร ส่งผลให้มีสัมพันธภาพที่ไม่ราบรื่นกับผู้อื่น อันจะนำไปสู่สาเหตุของการเกิดปัญหาอื่น ๆ มากมาย เช่น ปัญหาความก้าวร้าวรุนแรง สุขภาพจิตเสียหรือ

^๔ รติชน พริยสร์, *อุบัติเหตุในเด็กปฐมวัย*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตลาดตา พับลิเคชั่น, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

สุขภาพจิตเสื่อม รูปแบบการเลี้ยงดูประเภทที่ ๔ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแบบนี้ ทำให้บุตรธิดาเติบโตเป็นคนที่มีแต่ความวิตกกังวล หวาดกลัว และห่วงใยในเหตุการณ์ต่างๆ จนไม่มีความสุข ความสำเร็จ ความเชื่อมั่นในตัวเอง ดังที่กล่าวมานั้น

สรุปได้ว่า เมื่อนำมาประยุกต์การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาตามแนวพุทธวิธี จะพบว่า ด้านการแก้ปัญหาครอบครัวหรือการครองเรือน จะนิยมอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในรูปแบบ วิตกกังวล หวาดกลัวเกินเหตุ มักจะชอบคิดเหตุการณ์ล่วงหน้าไปในทิศทางไม่ค่อยดี ประเภท “ตีตนไปก่อนไข้” มักแสดงความคิดและพฤติกรรมที่มีความวิตกกังวลในตัวบุตรธิดามากเกินกว่าเหตุ จนทำให้บุตรธิดาเกิดความวิตกกังวลไปกับท่าทีของบิดามารดา เช่น กลัวบุตรธิดาจะเจ็บไข้ไม่สบาย ไม่ค่อยยอมให้บุตรธิดาไปเที่ยวข้างนอก กลัวโดนแดดโดนลมโดนฝน นอกจากนั้นแล้ว บิดามารดาประเภทนี้จะเปิดโอกาสให้บุตรธิดาได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ เลือกทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองน้อยมาก เนื่องจากความรักความเป็นห่วงเกรงและกลัวบุตรธิดาจะคิดตัดสินใจผิดพลาด ดังกรณีของพระเจ้าสุทโธทนะ และบิดามารดาของพระสุทินกัลลหะบุตร

เมื่อนำพุทธวิธีในการสอนมาวิเคราะห์ จะพบว่า การอบรมสั่งสอนด้านการแก้ปัญหาครอบครัว บิดามารดาจะต้องมีคุณสมบัติของผู้อบรมสั่งสอน กล่าวคือ ต้องสั่งสอนในสิ่งที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์แก่บุตรธิดา ด้วยจิตที่ประกอบด้วยเมตตามุ่งประโยชน์แก่บุตรธิดาผู้รับคำ สามารถอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง หรือจงใจให้เห็นเป็นประจักษ์ คือสามารถจับต้องได้ โดยอาจจะต้องใช้วิธีการสอนหลายรูปแบบผสมผสานกัน ทั้งการสนทนา การถามตอบ และทำให้เป็นแบบอย่าง โดยยกตัวอย่างที่ดีและไม่ดีประกอบ ทั้งผู้ครองเรือนที่ประสบผลสำเร็จและล้มเหลว เพื่อโน้มน้าวจิตใจของบุตรธิดาให้เกิดความกล้ากล้าในการครองเรือนอย่างมีคุณภาพและความสุข

๔.๑.๒ ด้านการแก้ปัญหาสังคม

จากการศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการแก้ปัญหาสังคม มีปรากฏอยู่ในเรื่องบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก^๕ กล่าวคือ บุตรเศรษฐีเกิดในตระกูลผู้มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ ในกรุงพาราณสี โดยที่มารดาบิดามีความคิดว่า "ในตระกูลของเรามีกองโกศเป็นอันมาก เราจักมอบกองโกศนั้นไว้ในมือบุตรของเราให้ใช้สอยอย่างสบาย กิจด้วยการงานอย่างอื่นไม่ต้องมี" แล้วให้ศึกษาศิลปการพ้อน การขับ และการประโคมอย่างเดียว ต่อมาได้ทำการอวาทะวิวาหะมงคลกับธิดาของเศรษฐีผู้มีทรัพย์เสมอกัน และถูกอบรมสั่งสอนในรูปแบบเดียวกัน เมื่อมารดาบิดาของคนทั้งสองได้ถึงแก่กรรม ทั้งสองจึงได้ครอบครองทรัพย์รวม ๑๖๐ โกฏิ และได้อยู่ในเรือนเดียวกันทั้งหมด ภายหลังเนื่องจากเป็นผู้ไม่มีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สมบัติที่ดี จึงได้ไปคบกับพวกนักเลงสุราและผลาญทรัพย์ทั้งของตนและของภรรยาหมดในเวลาไม่นาน จนภายหลังไปเป็นขอทานในยามแก่เฒ่ามีชีวิตจากการกินอาหารที่เป็นเดน ใช้ชีวิตอย่างลำบาก ในเรื่องดังกล่าวพระพุทธเจ้า

^๕ พุ.ธ. (ไทย) ๑ , ภาค ๒ ตอน ๓ / ๑๘๑-๑๘๕.

ตรัสสอนกับพระอานนท์ว่า “พวกคนเขลา ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมชบเซาตั้งนกกะเรียนแก่ ชบเซาอยู่ในเปือกตมที่หมดปลา ฉะนั้น พวกคนเขลา ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมนอนทอดถอนถึงทรัพย์เก่า เหมือนลูกศรที่ตกจากแล่ง ฉะนั้น”

จากเรื่องดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านการแก้ปัญหาสังคม สำหรับบิดามารดา ที่มีบุตรธิดาแล้ว ไม่ได้อบรมสั่งสอนในสิ่งที่ถูกต้อง เพราะกลัวบุตรธิดาเกิดความลำบากในการดำเนินชีวิต ดังนั้น การเลี้ยงดูบุตรธิดาจะให้บรรลุผลตามความคาดหวังของบิดามารดานั้นเป็นไปได้ยาก ไม่มีวิธีการเลี้ยงดูแบบใดที่ดีที่สุด ทั้งนี้ เพราะการดำเนินชีวิตของแต่ละคน แต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกัน ดังนั้น แต่ละครอบครัวอาจมีวิธีการอบรมบุตรธิดาที่เหมาะสมต่างกัน โดยมีองค์ประกอบเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการอบรมสั่งสอน^๖ ดังนี้

๑. อาชีพของบิดามารดา
๒. สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย
๓. ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว
๔. ประสบการณ์ชีวิตและความมุ่งหวังในความสำเร็จของบิดามารดา
๕. เวลาว่างของบิดามารดาที่มีให้กับบุตรธิดา
๖. จำนวนบุตรธิดาและสมาชิกในครอบครัว
๗. ความเข้มแข็งทางจิตใจของบิดามารดา

พร้อมกันนี้ เมื่อนำปัจจัยเหล่านั้นมาวิเคราะห์จากแนวคิดการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตไทย^๗ จะพบหลักการในการอบรมเลี้ยงดูอยู่ ๓ ประเด็น กล่าวคือ

๑. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุตรธิดาตั้งแต่ยังเล็ก โดยเฉพาะคุณธรรม ๙ ประการ ได้แก่ ความมีวินัย มีสติ ความกตัญญู ความเมตตา ความอดทน ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยัน และความไม่เห็นแก่ตัว
๒. การนำหลักพุทธธรรมและสมบัติผู้ดี มาใช้เป็นหลักในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา
๓. การฝึกพัฒนาบุตรธิดาทางจิตใจให้มีความสงบผ่อนคลายโดยการทำสมาธิ

ด้วยปัจจัย แนวทาง และบทบาทในการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูเหล่านั้น จะเป็นการทำหน้าที่ในการดูแล เอาใจใส่ ให้คำแนะนำ สั่งสอน ให้ความช่วยเหลือ ให้ความรักคุ้มครอง ให้ความ

^๖ วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, จิตวิทยาการปรับตัว, (กรุงเทพมหานคร, ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^๗ ดวงเดือน มุลกลาง, การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองโรงเรียนบ้านบวก อำเภอสี จังหวัดลำพูน, (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

อบอุ่นและตอบสนองความต้องการให้ทั้งทางกายและจิตใจ ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายให้บุตรธิดา สามารถเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคตได้

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรูปแบบการเลี้ยงดูตามวัฒนธรรมตะวันตก จะพบว่า บิดามารดามีหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูบุตรธิดาอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. ให้การสนับสนุนด้านวัตถุและติดตามให้คำแนะนำ ซึ่งได้แก่ การดูแลเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย สุขอนามัย สุขภาพและการศึกษา
๒. ให้ความรักและส่งเสริมความรู้สึกในคุณค่าของตนเอง การสื่อสารกับผู้อื่น การแบ่งปันค่านิยมการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ทักษะในการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ และทักษะชีวิต^๔

ดังนั้น จึงพบสิ่งที่สอดคล้องกับจากแนวคิดของ บวมไรท์ (Baumrind D.) ที่แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา ออกเป็น ๓ แบบ คือ

๑. รักตามใจ (Permissive style) หมายถึง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ให้การดูแลอย่างใกล้ชิดอบอุ่นแต่หย่อนในเรื่องการควบคุมพฤติกรรม การสื่อสารและการคำนึงถึงวุฒิภาวะของบุตรธิดา
๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม (Authoritarian style) หมายถึง คำนึงถึงวุฒิภาวะของบุตรธิดาค่อนข้างสูง มีความคาดหวังต่อบุตรธิดาสูง แต่หย่อนในเรื่องความใกล้ชิดและการสื่อสาร
๓. เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สุด (Authoritative style) โดยครอบครัวทำหน้าที่ครบถ้วนทั้ง ๔ ด้าน กล่าวคือ ให้ความรักและความอบอุ่นใกล้ชิด มีการอบรมที่ชัดเจน ตอบสนองความต้องการตามวุฒิภาวะของบุตรธิดา และมีการสื่อสารระหว่างบิดามารดา-บุตรธิดาในเชิงสร้างสรรค์

เพราะฉะนั้น จากเรื่องบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก เมื่อนำมาวิเคราะห์ในด้านพุทธวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ในด้านการแก้ปัญหาสังคมสำหรับบิดามารดา ที่มีบุตรแล้ว ไม่อบรมสั่งสอนในสิ่งที่ถูกต้อง เปรียบเทียบกับการอบรมสั่งสอนทั้งจากแนวคิดของสังคมไทยและตะวันตก จะพบว่า การเลี้ยงดูบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากสอดคล้องกับการอบรมสั่งสอนแบบไทยในเรื่ององค์ประกอบของการอบรมเลี้ยงดูในด้านฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว และแนวคิดทางตะวันตกที่ว่า การอบรมเลี้ยงดูที่ควบคุม คำนึงถึงวุฒิภาวะของบุตรธิดาค่อนข้างสูง มีความคาดหวังต่อบุตรธิดาสูง

^๔ Schor EL., *Developing communality : family-centered programs to improve children's health and well-being* , (Bull N Y Acad Med. 1995) : pp. 413-442.

แต่หย่อนในเรื่องความใกล้ชิดและการสื่อสาร ดังนั้น เศรษฐีไม่ต้องการให้บุตรของตนลำบากในการดำเนินชีวิตจึงไม่ให้ศึกษาในเรื่องการจัดการทรัพย์สิน แต่ให้ศึกษาเรื่องการฟ้อนรำ แต่งตัว เป็นผู้นำทางแฟร์ชั้น ซึ่งการอบรมสั่งสอนในลักษณะดังกล่าวเป็นการทำลายอนาคตของบุตรธิดา ดังคำพูดที่ว่า “บิดามารดาร้างแกฉัน”^๙ หรือพ่อแม่ฆ่าฉัน เพราะนำมาซึ่งปัญหาในการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคต คือ

๑. ทำให้บุตรธิดาเป็นคนก้าวร้าว เพราะเชื่อว่าบิดามารดาของตนเป็นผู้มีทรัพย์สินสมบัติมากเหนือกว่าผู้อื่น นำมาซึ่งพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อผู้อื่นที่ด้อยกว่าตน
๒. การตั้งกลุ่มเป็นแก๊งเพื่อสร้างปัญหาทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ เนื่องจากบิดามารดาขาดการอบรมสั่งสอนที่ถูกต้องในการวางตนในสังคม และ
๓. การขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ก่อให้เกิดความล้มเหลวในการดำเนินชีวิต การสืบสกุล และการรักษาทรัพย์สินสมบัติของวงศ์ตระกูล

จึงสรุปได้ว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งในสมัยพุทธกาลสมัยปัจจุบัน และยิ่งจะหนักมากขึ้นต่อไปในอนาคต โดยมีเหตุผลประกอบคือ ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมยุคอุตสาหกรรมมีลำดับชั้นทางสังคมเป็นขั้นตอน กล่าวคือ เริ่มต้นที่ศึกษาเล่าเรียน ทำงาน มีครอบครัวและมีบุตร เกิดช่องว่างทางสังคมในขณะที่มีครอบครัวและมีบุตร ซึ่งบิดามารดาไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอน ปล่อยให้บุตรธิดาของตนอยู่ในการดูแลของปู่ ย่า ตา ยาย ญาติ ๆ พี่เลี้ยง และโรงเรียน จึงก่อให้เกิดปัญหาตามลักษณะที่กล่าวแล้วในรูปแบบต่าง ๆ ดังกรณีของบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์สินมาก นำมาซึ่งความล้มเหลวในสถาบันครอบครัว และเป็นความล้มเหลวทางสังคมอีกด้วย

เมื่อนำมาประยุกต์การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาตามแนวพุทธวิธี จะพบว่า ด้านการแก้ปัญหาสังคม บิดามารดาจะต้องมีคุณสมบัติของผู้อบรมสั่งสอน กล่าวคือ บิดามารดาต้องมีความรู้และเข้าใจสิ่งนั้นอย่างท่องแท้สมบูรณ์ โดยมองสังคมให้รอบด้านทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสามารถแนะนำทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษของสังคมให้แก่บุตรธิดาได้ อาจจะต้องใช้วิธีการสอนแบบสัมปหังสนา คือชโลมใจให้เข้มขึ้นร่าเริงเบิกบานและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติทั้งประโยชน์ตนและสังคม โดยวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มีหลายรูปแบบหลายวิธีการ ซึ่งบิดามารดาจะต้องศึกษาลักษณะของบุตรธิดาผู้ที่ จะสอน และเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของบุตรธิดานั้น ๆ โดยสิ่งที่ดีที่สุดคือการ

^๙ ว. วชิรเมธี, *อย่าเป็นพ่อแม่ที่ร้างแกฉัน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ๒๕๕๒), หน้า ๓๖.

เลือกทำตนให้เห็นเป็นอย่างไรที่ดี และแสวงหาอุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล ซึ่งมีลักษณะนิสัยความชอบที่ต่างกัน ลักษณะที่กล่าวมานี้ เพื่อสามารถให้บุตรธิดาจรโลงสังคมให้มีคุณภาพและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีปึกติสุข

๔.๑.๓ ด้านการใช้เทคโนโลยี

จากการศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการใช้เทคโนโลยี สำหรับบิดามารดาที่มีบุตรแล้ว และอบรมสั่งสอนในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับบุตรธิดา ผู้วิจัยให้ความสำคัญ ๒ ประเด็น คือ ประเด็นที่ ๑ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพระพุทธเจ้า ที่ใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการอบรมสั่งสอน ที่ปรากฏใน ราหุโลวาทชาดก สุวรรณสามชาดก หลีททราชาดก ทีฆีติโกศลชาดก และเวสสันดรชาดก และประเด็นที่ ๒ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของของพุทธสาวก ที่ใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการอบรมสั่งสอนที่ปรากฏใน เรื่องอนาถปิณฑิกะเศรษฐี เรื่องธัญชัยเศรษฐี และ เรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งสามารถวิเคราะห์สาระสำคัญในแต่ละชาดกได้ว่า

ประเด็นที่ ๑ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพระพุทธเจ้า ที่ใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการอบรมสั่งสอน ที่ปรากฏใน ราหุโลวาทชาดก สุวรรณสามชาดก หลีททราชาดก ทีฆีติโกศลชาดก และเวสสันดรชาดก ผู้วิจัยพบว่า

ในราหุโลวาทชาดก พระพุทธองค์ทรงใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนโดยเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นผู้มีคุณธรรม ว่าง่ายสอนง่าย ครั้นได้เรียนรู้วิชาจากผู้อบรมเพื่อให้มีปัญญาดีแล้ว หรือมีกัลยาณมิตรธรรมแล้ว น้อมนำมาใส่ใจ เคารพผู้ให้คำสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยดี ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนโดยไม่ได้แย้งหรือบิดพลิ้ว หมั่นพิจารณาอยู่เสมอ ทำให้ผู้กล่าวโอวาทมีความเมตตา เอ็นดูปรารถนาจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้สูงยิ่งๆ ขึ้นไป^{๑๐}

สุวรรณสามชาดก เป็นการทำตนให้เป็นแบบอย่างหรือให้เป็นสื่อในการอบรมสั่งสอน โดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาทั้งในเชิงปัจเจกบุคคล เช่น การอบรมสั่งสอนเรื่องกรรม และสัจจะ ทั้งในเชิงสังคม เช่น การอบรมสั่งสอนให้บุตรธิดามีสัจจะ มีจิตประกอบด้วยเมตตา และมีความกตัญญู ดังนั้น ในสุวรรณสามชาดก จึงพบว่า การทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดาเป็นผลให้สุวรรณสามกุมารเป็นบุตรที่ดีตามไปด้วย และได้ชื่อว่าเป็นอภิชาตบุตรของบิดามารดา เพราะดูแลบิดามารดาในทุกด้าน และได้ทำหน้าที่เป็นบุตรที่ดี สมควรที่บุตรธิดาในยุคปัจจุบันควรถือเอาเป็นแบบอย่าง และสามารถจะทำให้สังคมดีตามไปด้วย^{๑๑}

^{๑๐} ม.ม. (ไทย). ๑๓/๑๑๑-๑๑๖.

^{๑๑} พ.ธ. (บาลี). ๒๕/๑๒๙/๔๐, พ.ธ. (ไทย). ๒๕/๑๒๙/๓๒.

หลิททราคชาดก เป็นการยกปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน โดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาไปที่ความประสงค์ของบิดามารดา และความพร้อมในการดำรงชีวิตของบุตรธิดา ว่าจะสามารถอยู่ร่วมกับสังคมและสมาคมกับคนอื่นได้อย่างไร เพราะในทุกสังคมมีทั้งความเสื่อมและความเจริญปรากฏอยู่^{๑๒}

ทีฆิติโกศลชาดก เป็นการยกปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนโดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในการปกครองบ้านเมืองให้มั่นคง และสามารถแก้ปัญหาสังคมได้ ดังนั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ (๑) กุลบุตรกุลธิดาอย่าเห็นแก่ยาว หมายความว่า อย่าได้จองเวร ผูกโกรธ ให้ยึดเยื้อ พึงรู้จักการให้อภัย และอดทน สงบเสงี่ยมต่อปัญหาโดยไม่มองถึงความสงบสุขของอนาคตเป็นสำคัญ (๒) กุลบุตรกุลธิดาอย่าเห็นแก่สั้น หมายความว่า อย่าตัดญาติขาดมิตร แบ่งชั้นวรรณะ มองถึงความเสมอภาคของคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความขัดแย้งในอดีต และความอาฆาตส่วนตัว แต่มุ่งถึงความสงบสุขของสังคมเป็นที่ตั้ง (๓) กุลบุตรกุลธิดาพึงคำนึงเสมอว่า เวรทั้งหลาย ย่อมไม่สงบระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมสงบระงับ ด้วยการไม่จองเวร หมายความว่า ในการครองเรือนระดับครอบครัว จนถึงการปกครองระดับประเทศชาติ ควรคำนึงประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง ไม่ควรคำนึงถึงความโกรธ ความอาฆาต พยาบาทในอดีต เพราะจะเป็นอุปสรรคขัดขวางความสงบสุขของสังคมส่วนร่วมในปัจจุบัน ดังนั้น จึงพบว่า ด้วยพุทธวิธีการอบรมสั่งสอนของพระเจ้าทีฆิติโกศลราชที่ทรงมอบให้แก่ทีฆาวุกุมาร ทำให้ทีฆาวุกุมารมีความมั่นคงทั้งด้านการดำรงชีวิต มีกัลยามิตร และมีฐานะที่มั่นคงก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแบบยั่งยืน^{๑๓}

และ เวสสันดรชาดก เป็นการสร้างตนเองให้เป็นแบบอย่างในการอบรมสั่งสอน โดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเพื่อให้เกิดความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมกับทำตนให้เป็นแบบอย่าง การสร้างแบบแผนให้บุตรธิดา ถือเป็นแบบอย่างโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้คนโดยส่วนมากเป็นสำคัญ ผลที่ได้รับคือ ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม เป็นที่น่าเชื่อถือ ตลอดถึงได้รับความเห็นใจจากชาวเมือง^{๑๔}

ประเด็นที่ ๒ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของของพุทธสาวก ที่ใช้สื่อหรืออุปกรณ์ในการอบรมสั่งสอน ที่ปรากฏในอนาถปิณฑะเศรษฐี ธัญญชัยเศรษฐี และ พระเจ้าอโศกมหาราช ผู้วิจัยพบว่า

^{๑๒} พุ.ช.(ไทย). ๒๗-๑๙/ ๒๕๑-๔๖๒.

^{๑๓} พุ.ชา (ไทย). ๓/๘๕๑.

^{๑๔} พุ.ช. (ไทย). ๒๗/๑๙ ภาค ๑.

เรื่องอนาถปิณฑิกะเศรษฐี เป็นการสร้างแรงจูงใจด้วยการตั้งรางวัลมาเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน โดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของบิดามารดา และเชื่อฟังบิดามารดา อีกทั้งมีความพร้อมในการดำรงชีวิตของบุตรธิดา โดยใช้รางวัลเป็นแรงจูงใจเป็นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาโดยใช้พุทธวิธีแก้ไขปัญหาการใช้เทคโนโลยี ทั้งนี้ เพื่อให้บุตรธิดาสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง^{๑๕}

เรื่องธัญชัยเศรษฐี เป็นการยกปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน โดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาด้วยการใช้วิธีในการป้องกันปัญหาครอบครัว และปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นตามมา โดยใช้หลักการปรับตัวให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม ไม่ให้ทำตัวเยี่ยงเหิงเกินคนอื่น ใช้ความดีของตนในการสร้างมิตร และอ่อนน้อมตนต่อผู้อาวุโส^{๑๖}

และ พระเจ้าอโศกมหาราช เป็นการยกปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน โดยมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา โดยที่บิดามารดาต้องเชื่อมั่นสิ่งนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ มีตัวอย่างที่ดีเปรียบเทียบ พร้อมกับต้องมีความเชื่อมั่นต่อบุตรธิดาของตน ห่วงใยความรู้สึกของบุตรธิดา โดยไม่บังคับจิตใจเพื่อให้บุตรธิดายอมรับในสิ่งที่ตนอบรมสั่งสอน และต้องอบรมสั่งสอนในสิ่งที่เป็นไปได้ คือสิ่งที่บุตรธิดาของตนสามารถที่กระทำได้ พร้อมกับกระตุ้นให้บุตรธิดามีความกล้าต่อเป้าหมายที่แท้จริง คือความสุขที่ยั่งยืน กล่าวคือความหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด^{๑๗}

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาทั้งของวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมตะวันตก จะเห็นว่า การอบรมสั่งสอนตามวิถีชีวิตไทย^{๑๘} สามารถประมวลได้ ๑๐ รูปแบบ คือ

๑. การให้อิสระเชิงควบคุม
๒. การควบคุมเชิงละเลย
๓. การยอมรับแบบไม่แสดงออกอย่างชัดเจนทางพฤติกรรม โดยเฉพาะเมื่อบุตรธิดาโตขึ้น การสัมผัสทางกายจะลดน้อยลง การแสดงความรักและการยอมรับ จะเปลี่ยนจากการสัมผัสทางกาย เป็นการแสดงออกทางวาจาและการกระทำ
๔. การเป็นแบบอย่าง บุตรธิดาเรียนรู้จากการเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมทางบวกและทางลบ

^{๑๕} พุทธทศ.อ. ๑/๑๕๔-๑๕๖, อง.อ. ๑/๔๑๔-๔๑๕.

^{๑๖} พ.ธ.(ไทย), พระธัมมปทีฏฐกถาแปล ภาค ๓ /๘๘-๑๐๐.

^{๑๗} ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑ /๖๐-๑๐๐.

^{๑๘} ทิศนา ขัมมณี, หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๙-๒๐.

๕. การให้บุตรธิดาสัมผัสกับสภาพแวดล้อม และร่วมสถานการณ์
๖. การใช้พฤติกรรมทางวาจาอย่างมาก และแสดงเหตุผลน้อย โดยการบอกกล่าว
๗. การใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู ผู้ใหญ่จะใช้อำนาจ ทั้งทางวาจา และท่าทาง
๘. การไม่คงเส้นคงวาผู้ใหญ่แสดงพฤติกรรมทั้งทางวาจาและการกระทำไม่คงเส้นคงวา
๙. การมีผู้ดูแลบุตรธิดาหลายคน เนื่องจากครอบครัวไทยในชนบท ยังมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย

๑๐. บิดามารดาตอบสนองความต้องการของบุตรธิดาเปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะ และสภาพแวดล้อม

จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในแบบวิถีไทยดังกล่าวข้างต้น บางรูปแบบจะส่งผลเสียต่อพัฒนาการองค์รวมของบุตรธิดา ซึ่งควรปรับปรุง และหลายรูปแบบที่ส่งผลดีต่อการพัฒนาบุตรธิดา เป็นสิ่งที่ควรนำไปปฏิบัติต่อไป

ส่วนการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาตามแนวคิดตะวันตก^{๑๙} มีหลักการเพื่อให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดามีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างไม่มีปัญหานั้น การปฏิบัติปรับตัวของบิดามารดามีความสำคัญอย่างยิ่ง และวิธีการปฏิบัติที่จะช่วยให้การพัฒนาบุตรธิดาเป็นไปตามแนวทางที่เหมาะสม บิดามารดาควรปฏิบัติโดยยึดหลักการ คือ

๑. ให้ความรักความอบอุ่น ความรักเป็นสิ่งที่บิดามารดาไม่ต้องการหาไม่มีต้นทุนหากมีแต่กำไรอกเงยแก่บุตรธิดา เพียงแต่บิดามารดาปฏิบัติตัวเป็นสื่อให้บุตรธิดารับรู้ถึงความรักที่บิดามารดามีต่อบุตรธิดาซึ่งทำได้หลายวิธี

๒. มีความเข้าใจในตัวบุตรธิดา ยอมรับบุตรธิดาอย่างไม่มีเงื่อนไข เข้าใจว่า บุตรธิดาเป็นบุคคลที่มีชีวิตจิตใจและความรู้สึกที่แตกต่างจากคนอื่น และอาจแตกต่างจากเราซึ่งเป็นบิดามารดาของเขาด้วย

๓. เป็นตัวอย่างที่ดี เราอยากให้บุตรธิดาเป็นอย่างไร เราต้องประพฤติปฏิบัติแบบอย่างเช่นนั้น ถ้าอยากให้บุตรธิดาพูดสุภาพอ่อนหวานบิดามารดาก็ต้องพูดสุภาพอ่อนหวานแก่บุตรธิดาและบุคคลอื่น ๆ เช่นกัน

๔. มีความสม่ำเสมอภาค ทั้งเรื่องกิจวัตรประจำวัน กฎ ระเบียบต่าง ๆ ระเบียบวินัยมีความคงเส้นคงวาจะช่วยให้บุตรธิดามีความรู้สึกมั่นใจ รู้จักเรียนรู้และกระทำตามกฎระเบียบในสังคม โดยเชื่อมโยงจากสังคมภายในบ้านไปสู่สังคมนอกบ้าน

^{๑๙} ดุษฎี โยเหลา, “การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูหลักเด็กในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

๕. มีการลงโทษที่เหมาะสม การลงโทษเป็นการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การลงโทษควรมีเหตุผลสมควรแก่การลงโทษ ไม่ควรลงโทษบุตรธิดาด้วยอารมณ์ การลงโทษควรลงโทษทันทีที่บุตรธิดาทำความผิด

สรุปว่า การอบรมสั่งสอนในด้านการใช้เทคโนโลยี บิดามารดาเมื่อจะอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจและมีความเชื่อมั่นสิ่งนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ โดยมีตัวอย่างที่ดีเปรียบเทียบ พร้อมทั้งต้องมีความเชื่อมั่นในตัวบุตรธิดาของตน ห่วงใยความรู้สึกของบุตรธิดา โดยไม่บังคับจิตใจเพื่อให้บุตรธิดายอมรับในสิ่งที่ตนอบรมสั่งสอน และต้องอบรมสั่งสอนในสิ่งที่เป็นไปได้ คือสิ่งที่บุตรธิดาของตนสามารถที่จะกระทำได้ พร้อมกับกระตุ้นให้บุตรธิดามีความกล้าต่อเป้าหมายที่แท้จริงคือความสุขที่ยั่งยืน

เมื่อนำมาประยุกต์การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาตามแนวพุทธวิธี จะพบว่า ด้านการใช้เทคโนโลยี บิดามารดาจะต้องมีคุณสมบัติของผู้อบรมสั่งสอน กล่าวคือ บิดามารดาต้องมีความรู้และเข้าใจสิ่งนั้นอย่างถ่องแท้สมบูรณ์ โดยมองสังคมให้รอบด้านทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจ อาจจะต้องใช้ลีลาการสอนแบบสมมติบทสนทนา คือตั้งใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ ที่จะได้รับจากการปฏิบัติทั้งประโยชน์ตนและสังคม โดยวิธีการสอนในด้านนี้ จะต้องผสมผสานในหลายรูปแบบทั้งแบบสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และ แบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งบิดามารดาจะต้องศึกษาลักษณะข้อดีและข้อเสียของเทคโนโลยีนั้น ๆ และลักษณะความชอบของบุตรธิดา ผู้ที่จะสอน และเลือกใช้วิธีการอบรมสั่งสอนที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของบุตรธิดานั้น ๆ โดยเลือกกลวิธีและอุปมาอุปไมยประกอบการสอนด้วยการทำตนให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี และการรู้จักจังหวะและโอกาสของผู้สอนที่ถูกต้องตามลักษณะนิสัยความชอบที่ต่างกัน ลักษณะที่กล่าวมานี้ เพื่อให้บุตรธิดาสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้เทคโนโลยีนั้นตามยุคตามสมัย

๔.๒ การประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนกับแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต

๔.๒.๑ พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนกับการแก้ปัญหาครอบครัว

ปัญหาบุตรธิดาในสังคมไทย ที่จะต้องรีบแก้ไขโดยด่วนทั้งฝ่ายอาณาจักร และฝ่ายพุทธจักรในปัจจุบัน มีผลเสียหายต่อทุกฝ่าย หากพวกเขาไม่ได้รับการพัฒนาในด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม อันเหมาะสมแก่วัฒนธรรม จารีตและประเพณีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อโทษภัยทั้งต่อตัวเอง และต่อผู้ปกครองในครอบครัว และทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาบุตรธิดาหนีโรงเรียน การคบเพื่อนชั่ว การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ การลอกเลียนคนไม่ดีในทางที่ผิด

ศีลธรรม และความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง ดังปรากฏเป็นข่าวรายวันอยู่เสมอ เช่น สาววัยรุ่นใจแตกเดินสายชิงทรัพย์^{๒๐} รุมสก๊มนักศึกษาสาวอาชีวะอ่วม^{๒๑}

เมื่อกล่าวในภาพรวมเกี่ยวกับปัญหาซึ่งก่อให้เกิดความสนใจ และเป็นโทษภัยต่อตัวเขาเอง ต่อสังคมที่เกี่ยวข้อง สาเหตุของปัญหาทั้งปวงมาจาก “พฤติกรรม” (Behavior) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมของกิจกรรมที่เด็กนั้นได้แสดงออกมา จะรู้ได้ด้วยการสังเกตหรือใช้เครื่องมือตรวจสอบ นักจิตวิทยาจึงสรุปสาเหตุของพฤติกรรมไว้ว่า เกิดจากความต้องการ ๒ อย่าง คือ ความต้องการทางร่างกาย และ ความต้องการทางสังคม^{๒๒}

ซึ่งตรงกับที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาส่วนใหญ่ตามหลักพุทธธรรมมีสาเหตุมาจากแรงจูงใจทั้งเหตุปัจจัยภายในและภายนอก เช่น การกลัวถูกลงโทษ การอยากได้รางวัล อยากเด่น และความใฝ่ดีหรือความรักดี^{๒๓}

ผศ.ปกรณ์ คุณารักษ์ ได้กล่าวว่า สาเหตุของปัญหาบุตริดาที่อยู่ในวัยเยาวชนนั้น มาจาก ๒ องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ (๑) เกิดจากตัวบุตริดาและเยาวชน โดยเฉพาะบุตริดาที่อยู่ในวัยรุ่น ต้องการแสดงออกและมักแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ ทั้งชอบสนุกสนาน ดังจะเห็นได้จากข่าวว่าเยาวชนอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ไปใช้บริการสถานเริงรมย์ ซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย (๒) เกิดจากบิดามารดาหรือครอบครัว ไม่ได้ให้ความอบอุ่นหรือความสุขแก่บุตริดาและเยาวชนอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะบิดามารดาที่หย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก สร้างความตึงเครียดและความกดดันให้แก่บุตริดา^{๒๔}

สาเหตุของปัญหาที่กระทำผิดในปัจจุบันนี้ สามารถแบ่งเป็น ๒ สาเหตุ ได้แก่ (๑) สาเหตุจากตัวเด็กเอง เช่น ความผิดปกตินี้ในด้านร่างกาย ความพิการ ความบกพร่อง ความมีปมด้อย จึงก่อเหตุเพื่อปิดบังปมด้อยนั้น (๒) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น เพื่อนที่คบหาสมาคมด้วยความยากจนทำให้เด็กต้องขายบริการทางเพศ หรือ ทำงานผิดกฎหมาย เพราะไม่มีความรู้จะประกอบ

^{๒๐} ข่าวไทย, เติลินิวส์, (๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๒๑} ข่าวอาชญากรรม, คมชัดลึก, (๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๒๒} ปณตดา เพ็ชรสิงห์, “อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม : (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๒๓} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), “การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา”, วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓, ๒๕๓๐), หน้า ๒๕-๒๘.

^{๒๔} ผศ.ปกรณ์ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

อาชีพใดได้ และปัญหาความแตกร้างในครอบครัว บิดามารดาไม่มีเวลาให้แก่บุตรธิดาเพียงพอ หรือ บางรายก็แยกกันอยู่ เป็นต้น^{๒๕}

ผลกระทบของปัญหาที่เกี่ยวกับบุตรธิดาที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นนั้น จัดเป็นกรณีพิเศษไม่เหมือนกัน กล่าวคือ การกระทำความผิดของบุตรธิดาและเยาวชนนั้น ไม่ถือว่าเป็นอาชญากร แต่ให้ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดเท่านั้น เพราะต่างจากผู้ใหญ่ที่กระทำลงไป เนื่องจากความยังคิณน้อยกว่าผู้ใหญ่ โดยมีการกระทำความผิดแบ่งเป็น ๓ ประการ (๑) ผลกระทบด้านกฎหมายอาญา (๒) ผลกระทบด้านความประพฤติที่ผิดทางศีลธรรม (๓) ผลกระทบด้านการปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาบุตรธิดา ตามหลักพุทธธรรม จะพบว่า วิถีชีวิตของคนไทย มีพุทธธรรมเป็นฐาน ฐานวัฒนธรรมไทย ก็คือ พุทธธรรม เมื่อกล่าวโดยสรุป พุทธธรรมจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในภาพรวม คือ กำหนดพฤติกรรม การกระทำต่าง ๆ ที่ควรประพฤติ วิธีคิด การมองโลกและชีวิต เป็นตัวสร้างระเบียบและบรรทัดฐานในสังคม เพราะสร้างความเชื่อ ค่านิยม กฎเกณฑ์ ประเพณี วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยเป้าหมายคือ ชีวิตที่สุขสงบด้วยความสันโดษ โดยการปรับตัว และความเรียบง่ายของชีวิต เป็นตัวสร้างให้เกิดสติปัญญา มีความไม่ประมาทในชีวิต รู้กาลเวลา รู้บุคคล รู้สถานที่ ปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น^{๒๖}

ดังนั้น สรุปว่า พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา กับการแก้ปัญหาในครอบครัว อาจจะทำได้หลายวิธี เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุตรธิดา ถึงแม้ว่าบางวิธีอาจจะไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งหมด แต่ก็ได้ผลในระดับหนึ่ง ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำพุทธบริษัทไว้หลายแห่งด้วยกัน แต่จะยกมาเป็นตัวอย่างเพียงบางส่วน มีตัวอย่างการฝึกม้าของนายสารถิ ที่พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางไว้เพื่อฝึกให้ม้าสามารถนำไปใช้งานได้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ฝึกด้วยอุบาย ๔ อย่าง คือ

๑. โดยวิธีละมุนละม่อม หมายถึง สอนให้เห็นคุณค่าของความดีและรู้ผลของความดี เช่น ถ้าบุตรธิดาที่มีความขยันหมั่นเพียร เขาย่อมจะมีความสามารถสอบผ่านได้มากกว่าบุตรธิดาที่เกียจคร้าน

๒. โดยวิธีรุนแรง หมายถึง สอนให้เห็นโทษภัยของความชั่วและผลวิบากกรรมของความชั่วนั้น เช่น เมื่อบุตรธิดาหนีเที่ยวบ่อย ๆ ต่อไปเขาก็จะเกียจคร้านทำงานและไม่สามารถจะดำรงชีวิตไปได้ หรือ อาจล้มเหลวในชีวิตก็เป็นได้

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖-๒๓๗.

^{๒๖} มั่นเกียรติ โกศลนริตติวงศ์, พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

๓. ฝึกฝนทั้งวิธีละมุนละม่อมและวิธีรุนแรง หมายถึง สอนให้รู้จักทั้งคุณและโทษในสิ่งที่บุคคลกระทำหรือปฏิบัติอยู่นั้น ให้มองทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เช่น การมีศีล ทำให้เป็นคนดีของสังคม คนก็รักใคร่ นับถือ ส่วนการทุจริต ทำให้เป็นคนน่ากลัวของสังคม เป็นที่หวาดระแวงภัย และไม่คบหาสมาคมด้วย เป็นต้น

๔. ถ้าฝึกไม่ได้ทั้ง ๓ วิธีการ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ก็ให้ฆำอมัตถมนั้นเสีย หมายถึง ปลอ่ยให้เป็นไปตามระเบียบ กฎกติกา ของสังคม เช่น ถ้าเป็นพระสงฆ์ก็จะถูกขับออกจากหมู่คณะ ถ้าเป็น

คฤหัสถ์ทำผิดซ้ำซากจนใคร ๆ ก็ไม่คบหาด้วยแล้ว ที่พึงสุดท้ายต้องเข้าเรือนจำ ถ้าเป็นบุตรธิดาเยาวชน ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง และสอนไม่ได้แล้ว ที่พึงถาวรก็เป็นสถานพินิจคุมครองบุตรธิดาและเยาวชน (หรือ บ้านเมตตา) สรุปได้ว่า หลักการฝึกดังกล่าวมานี้ เป็นไปตามกฎธรรมดาของสังคมมนุษย์^{๒๗}

พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้ใช้พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนแก่บุตรธิดา บรรดาศิษย์ด้วยเทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย โดยมีวัตถุประสงค์ให้เด็กเป็นคนดี คิดเป็น ทำเป็น เหมือนครั้งหนึ่งพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ ได้ประยุกต์การสอนบัณฑิตสามเณรด้วยอุปกรณ์ในการสอนโดยใช้หมอนน้ำ และนายช่างไม้ที่กำลังทำลูกศรให้ตรง เป็นแบบอย่าง^{๒๘} ในกาลต่อมา หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ฟังตน” ว่าบุตรธิดาและเยาวชนมีพฤติกรรมที่แปลกไป คือ พูดคุยกันไม่รู้เรื่อง ดังนั้น ผู้ปกครองของบุตรธิดา พึงใช้หลักพุทธธรรม ๔ ประการในการอบรมสั่งสอนพวกเขา โดยใช้หลักของอิทธิบาท ซึ่งเป็นธรรมให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์นั่นเอง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็ได้ให้ทัศนะว่า บุตรธิดาและเยาวชนของไทยจะเจริญพัฒนาก้าวหน้าได้ พึงอาศัยหลักปัญญาธิธรรม แปลว่า ธรรมะเป็นเครื่องเจริญปัญญา มี ๔ หัวข้อด้วยกัน เรียกว่า ๔ ว่า “หลักการพัฒนาปัญญา”^{๒๙} ท่านได้หยิบยกเอานิทานเรื่องนกแขกเต้ามาเล่าให้เด็กฟัง และชี้ให้เห็นว่า หากเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เขาก็ย่อมเป็นบุตรธิดาที่ดีด้วย เหมือนนกแขกเต้าที่อยู่กับพระภิกษุย่อมมีอุปนิสัยจิตใจที่ดีงาม เนื่องจากท่านเหล่านั้นสั่งสอนทางที่ดี ส่วนเยาวชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม เขาย่อมเป็นคนเลวไปด้วย เหมือนนกแขกเต้าตัวที่อยู่กับพวกโจร ก็มีอุปนิสัยคล้ายโจรไปด้วย เพราะโจรย่อมพูดคุยกันด้วยวาจาแห่งโจร มีการดักปล้นชิงทรัพย์ ดักฆาตมนุษย์ที่เดินผ่านป่า เป็นต้น

^{๒๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑-๑๑๒/๑๖๙-๑๗๔.

^{๒๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓๓-๓๓๔.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พัฒนาปัญญา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๖.

พุทธวิธี แนวทางแก้ไขปัญหา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนที่ใช้ชีวิตอย่างปฏุชนทั่วไป เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขภายในครอบครัว อันประกอบไปด้วย บิฑามารดาและบุตรธิดา ซึ่งจะทำให้ทุกคนในครอบครัวมีความสุข การนำหลักธรรมมาพัฒนาในทัศนะของพุทธศาสนามีขั้นตอนเป็นลำดับ โดยมุ่งการเข้าใจหลักการและเป้าหมายสูงสุดอันแท้จริงของชีวิต พระพุทธศาสนาได้วางหลักการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา อันประกอบด้วยการพัฒนาทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) เป็นการรักษาสุขภาพรักษาอารมณ์ และ สติปัญญา การพัฒนาทางพฤติกรรม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาลึบใจอันเรียกว่า สมาธิ^{๓๐} การศึกษาวิจัยนี้ ได้นำพุทธวิธีมาใช้เป็นรูปแบบเพื่อการแก้ไขปัญหการอบรมสั่งสอน คือ

รูปแบบที่ ๑ ประเภทรักมากและปกป้องมากเกินไป^{๓๑}

บิฑามารดาแบบนี้ จะให้การดูแลเอาใจใส่ ให้ความรักแก่บุตรธิดาอย่างมากมายเกินไป ไม่ยอมให้บุตรธิดาทำอะไร เลี้ยงแบบ “ไข่ในหิน” ไม่ยอมให้ห่างสายตาเกรงและกลัวบุตรธิดาจะพบอันตราย ความลำบาก ความเหนื่อยยากบุตรธิดาไม่ต้องคิด ไม่ต้องตัดสินใจ ไม่ต้องทำอะไรบิฑามารดาจะเป็นคนดูแลให้ทั้งหมด

รูปแบบที่ ๒ ประเภทไม่ต้องการบุตรธิดา

บิฑามารดาแบบนี้ จะไม่รักบุตรธิดาเกลียดบุตรธิดา เนื่องจากมีความคิด และความเชื่อบางอย่างฝังใจ หรืออาจเกิดจากการไม่พร้อมจะมีบุตรธิดา จะอบรมสั่งสอนบุตรธิดาด้วยการปฏิบัติต่อบุตรธิดาด้วยความรุนแรง ทั้งทางวาจา ทางสีหน้า ท่าทาง และพฤติกรรม ส่งผลให้บุตรธิดาที่เติบโตขึ้น จะเป็นบุตรธิดาที่มีความกระด้าง ก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาท หงุดหงิด ฉุนเฉียวง่าย มีลักษณะต่อต้านสังคม

รูปแบบที่ ๓ ประเภทตามใจมากจนไม่มีขอบเขต

บิฑามารดาประเภทนี้ มักตามใจบุตรธิดาทุกอย่างที่ขอโดยเฉพาะวัตถุ บุตรธิดาจะได้ทุกอย่างตามที่ต้องการเท่าที่บิฑามารดาพึงจะแสวงหามาให้ได้ และบิฑามารดาประเภทนี้อาจไม่มีเวลาในการดูแลอบรมสั่งสอน ผลของการอบรมสั่งสอนแบบนี้ จะเป็นผลเสียเมื่อบุตรธิดาเข้าสู่สังคมนอกบ้าน จะมีปัญหาอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ยาก เกิดปัญหาในการปรับตัว เพราะเอาแต่ใจตนเองขาดความอดทน ไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่รู้สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร ส่งผลให้มีสัมพันธภาพที่ไม่ราบรื่นในการสมาคมกับผู้อื่น อันจะนำไปสู่สาเหตุของการเกิดปัญหาอื่น ๆ มากมาย เช่น ปัญหาความก้าวร้าว รุนแรง สุขภาพจิตเสีย หรือ สุขภาพจิตเสื่อม

^{๓๐} อัง ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๘/๑๔๔.

^{๓๑} รติชน พริยสภ, อุบัติเหตุในเด็กปฐมวัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ตลาดตา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

รูปแบบที่ ๔ ประเภทวิตกกังวลหวาดกลัวเกินเหตุ

บิดามารดาประเภทนี้ มักจะชอบคิดเหตุการณ์ล่วงหน้าไปในทิศทางไม่ค่อยดี ประเภท “ตีตนไปก่อนไข้” บิดามารดามักแสดงความคิดและพฤติกรรมที่มีความวิตกกังวลในตัวบุตรธิดามากเกินกว่าเหตุ จนทำให้บุตรธิดาเกิดความวิตกกังวลไปกับพฤติกรรมของบิดามารดา นอกจากนั้นแล้ว บิดามารดาประเภทนี้ จะเปิดโอกาสให้บุตรธิดาได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ เลือกทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองน้อยมาก เนื่องจากความรัก ความเป็นห่วงใยเกรงและกลัวบุตรธิดาจะคิดตัดสินใจผิดพลาดมองบุตรธิดาเป็นเด็กอยู่เสมอ รูปแบบการอบรมสั่งสอนบุตรธิดานี้ ทำให้บุตรธิดาเติบโตเป็นบุตรธิดาที่มีแต่ความวิตกกังวลหวาดกลัวและห่วงใยในเหตุการณ์ต่าง ๆ จนไม่มีความสุข ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง

รูปแบบที่ ๕ ประเภทเจ้าระเบียบเข้มงวด หรือการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแบบเผด็จการ^{๓๒}

บิดามารดาประเภทนี้ จะเป็นคนเก่ง มีระเบียบแบบแผน และมีวินัยสูงมาก ต้องการให้ทุกอย่างเรียบร้อย ถูกต้องเหมาะสมทุกอย่าง หากว่าบุตรธิดาทำไม่ได้ บิดามารดาจะรู้สึกโกรธไม่พอใจ และตำหนิบุตรธิดารุนแรง การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแบบนี้ ทำให้บุตรธิดาพัฒนาไปเป็นบุตรธิดาที่เต็มไปด้วย “ความผิตหวังและมีปมด้อยในตนเอง”

รูปแบบที่ ๖ ประเภททางสายกลางหรือการเลี้ยงดูบุตรธิดาแบบประชาธิปไตย

บิดามารดาประเภทนี้ จะดำเนินสายกลาง คือ ไม่เข้มงวดมากเกินไป และให้อิสระในการคิด การตัดสินใจ และการกระทำของบุตรธิดापอควร ภายใต้ขอบเขตที่บิดามารดากำหนด โดยจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุตรธิดา บิดามารดาก็อาจให้บุตรธิดาได้ลองผิดลองถูก และถ้าบุตรธิดาทำถูกต้องเหมาะสม บิดามารดาชมเชย ให้กำลังใจ แต่หากบุตรธิดาทำผิดบิดามารดาก็จะให้กำลังใจ และชี้แนะสิ่งที่ถูกต้องให้ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแบบนี้ เป็นวิธีที่ดีที่สุด คือไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป มีความรักความเอาใจใส่ ให้อิสระแก่บุตรธิดापอควร มีการอบรมสั่งสอนให้รู้จักดีชั่ว และเข้าใจกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ ของสังคม การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแบบนี้ จะส่งผลให้บุตรธิดามีพัฒนาการที่มีเหตุผล เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น และมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีบุคลิกภาพที่ดี สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างมีความสุข^{๓๓}

จากรูปแบบดังกล่าว จึงควรนำพุทธวิธีมาใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านการแก้ปัญหาครอบครัวหรือการครองเรือน เพื่อให้ครอบครัวมีความให้มั่นคง และมีความสุข จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบต่อไปนี้ คือ

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

^{๓๓} วราภรณ์ ตระกูลสฤณี, จิตวิทยาการปรับตัว, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

- (๑) บุตรธิดาพึงเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรมมีอุปการะมาก ๒ คือ มีสติ และสัมปชัญญะ ในการคบคนที่ดี ผู้ไม่มีความประพฤติชั่วทางกาย วาจา ใจ ผู้ไม่โอ้อวด โอหัง และไม่มีความถือตัวยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน^{๓๔}
- (๒) บุตรธิดาพึงเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ คือ หิริ โอตตัปปะ กล่าวคือ ไม่พึงคบคนที่มีจิตกลับกลอก ไม่นั่นคง โลเล ดุจผ้าที่ย้อมด้วยน้ำขมิ้น รังกาย หน่ายเร็ว^{๓๕}
- (๓) บุตรธิดาพึงเป็นผู้ประกอบด้วยหลัก อตถะคือประโยชน์ ๓ กล่าวคือ รู้จักใช้หลักการ ปรับตัวให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสถานทางสังคม ไม่ให้ทำตัวเย่อหยิ่งเกินคนอื่น ใช้ความดีของตนในการสร้างมิตร และอ่อนน้อมตนต่อผู้อาวุโส^{๓๖} โดยยึดหลัก ประโยชน์ทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง
- (๔) บุตรธิดาพึงเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามพุทธวิธี ๓ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตโดย นำหลักสมชีวิธรรม ๔ หลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ และหลักทศ ๖ กล่าวคือ ความเป็นผู้ รักครอบครัวอยู่ในกรอบแห่งหลักมนุษยธรรม หวังถึงความมั่นคงของวงศ์ตระกูล และประพฤติตนเป็นผู้สุภาพต่อผู้ใหญ่ในตระกูล^{๓๗}
- (๕) บุตรธิดาพึงเป็นผู้ประกอบด้วยหลักมนุษยธรรม ๕ กล่าวคือ เบญจศีล เบญจธรรม อย่าพึงเห็นแก่ยาว กล่าวคือ อย่าได้จองเวร ผูกโกรธ ให้ยึดเยื้อ พึงรู้จักการให้อภัย และอดทน สงบเสงี่ยมต่อปัญหาโดยให้มองถึงความสงบสุขของอนาคตเป็น สำคัญ^{๓๘} และอย่าเห็นแก่สั้น มีหมายความว่า อย่าตัดญาติขาดมิตร แบ่งชั้นวรรณะ มองถึงความเสมอของคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความขัดแย้ง ในอดีต และความอาฆาตส่วนตัว มุ่งถึงความสงบสุขของสังคม^{๓๙}

^{๓๔} พุ.ช.(ไทย). ๒๗-๑๙/ ๒๕๑-๔๖๒.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๑-๔๖๒.

^{๓๖} พุ.ธ.(ไทย), พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๓ /๘๘-๑๐๐.

^{๓๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐.

^{๓๘} พุ.ชา(ไทย), ๓/๘๕๑.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕๑.

๔.๒.๒ พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนกับการแก้ปัญหาสังคม

สังคมไทยไทยนั้น เป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลาย ๆ ด้าน กล่าว คือ วิกฤติการเมือง วิกฤติด้านเศรษฐกิจ วิกฤติด้านสังคม วิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติทางพระพุทธศาสนาแล้ว^{๔๐} การจะแก้ปัญหาอะไรก็ตามจะต้องแก้ที่ต้นเหตุ แก้กันไปให้ถึงต้นเหตุจริง ๆ

การพัฒนาทางสังคมสำหรับบุตริธิดา เพื่อให้บุตริธิดามีความประพฤติที่ดีงาม เรียบร้อย เป็นระเบียบ เคารพกติกาทางสังคม ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากการหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็ทำให้นุชนมีคุณค่า มีความสมบูรณ์ในด้านมนุษยธรรม มโนธรรมสำนึกที่ดีต่อเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายโดยไม่เลือกปฏิบัติว่าจะอยู่ในเชื้อชาติ ศาสนา หรือประเทศใด ดังนั้น การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมพึงอาศัยหลักพุทธธรรม กล่าวคือ ศิลเพื่อเสริมความดีงามของการพัฒนาชีวิตและสังคม ได้แก่ หลักคำสอนในสังคาลสูตร คือ หลักทศ ๖ ทั้งหมดนั้น จัดเป็นคิวิธินัย^{๔๑} ศิลพื้นฐาน คือ ศิลที่เป็นหลักสายกลาง หมายถึง สัมมาวาจา สัมมาภังคะ และ สัมมาอาชีวะ การที่บุตริธิดาดำรงตนอยู่ในศีลนั้น ก็เพื่อจะรักษาความประพฤติทางกาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงาม ทำให้สังคมมนุษย์เป็นสังคมอุดมคติที่น่าอยู่ ปราศจากการเบียดเบียนกัน และเมื่อมีศีลแล้วย่อมส่งผลไปถึงกุศลธรรมทั้งให้เจริญก้าวหน้าด้วย คือ ทำจิตให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นและช่วยให้ปัญญาเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างแจ่มแจ้ง บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ผ่องใส^{๔๒} ดังนั้น จึงไม่ควรประมาทว่า ศิลเป็นเพียงการควบคุมทางกาย วาจา เท่านั้น แต่ยังส่งผลทางด้านจิตใจและสติปัญญาของคนอีกด้วย เมื่อฝึกฝนพัฒนาตนได้แล้วก็สามารถจะบรรลुरुธรรมชั้นวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ ก็เพราะศีลเป็นเบื้องต้นนั่นเอง

บุตริธิดาควรจะได้รับพัฒนาอารมณ์และจิตใจ หมายถึง การฝึกฝนตนให้มีจิตใจที่มั่นคง แน่วแน่ ทำงานด้วยความมุ่งมั่นจดจ่อ ไม่ท้อในระหว่างให้เสียหน้าที่ มีความมั่นคงในการต่อสู้กับปัญหา หรืออุปสรรคที่เผชิญอยู่เฉพาะหน้าได้ ไม่เสียหลักใจ ไม่เศร้าใจเพราะการกระทำ หรือ งานที่ล้มเหลว ดังนั้น การฝึกจิตให้มีพลังที่เข้มแข็งจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดำเนินไปสู่ความเป็นกัลยาณชน และอริยชนตามลำดับ การฝึกอบรมสั่งสอนบุตริธิดาให้เป็นคนดีของสังคม

^{๔๐} อุเทน นุตรกลาง, พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ในการแก้ปัญหาวิกฤติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net>, (๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๕).

^{๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๔-๒๗๒/๒๐๐-๒๑๖.

^{๔๒} อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘/๑๘๙, อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๗/๒๓๓.

อาจจะทำได้หลายวิธี เพื่อให้เขาได้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคมที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำพุทธบริษัทไว้หลายแห่งด้วยกัน ดังมีตัวอย่างการฝึกม้าของนายสารถิที่ พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางไว้เพื่อฝึกให้ม้าสามารถนำไปใช้งานได้ ต่อไปนี้ คือ ๑. เห็นปฏักแล้ว สำนึกผิด หมายถึง บุตรธิดาผู้ที่พอฝึกได้ง่าย เพียงแต่เราห้ามปรามไว้ว่า ถ้าขึ้นทำอย่างนั้นอีก จะถูก ทำโทษ ก็จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาทำความดี และทำงานที่เคยทำนั้นให้เหมือนเดิม ๒. เห็นเงาปฏักยังไม่สำนึกผิด หมายถึง บุตรธิดาที่เราจะฝึกฝนนั้น เป็นคนค่อนข้างหัวดื้อรั้น ทิฏฐิฐุนแรง ถูกตักเตือนก็ยังไม่ปฏิบัติตาม จึงต้องลงโทษโดยวิธีการต่าง ๆ ๓. เห็นปฏัก หรือถูกแทงแล้ว ยังไม่ทำตามอีกต่อเมื่อ ถูกแทงจนเลือดไหลจึงสำนึกและรับผิด ๔. ต้องถูกแทงจนถึงกระดูก จึงสำนึกผิดได้^{๔๓}

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล หรือ ฝึกหัดพัฒนาคนให้มินิสัยที่เกื้อกูลต่อตนเอง และสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักการเหล่านี้เข้ามาปรับใช้ (Apply) เพื่อให้เหมาะสมต่อบุคคลที่เรา ฝึกฝน และสิ่งแวดล้อมทางครอบครัว และสังคมด้วย จึงจะได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายในการพัฒนา

และยังมีแนวทางที่พระพุทธพจน์ (สมาน สุมะโร ป.๖.๙) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนา บุตรธิดาผู้เป็นเยาวชนโดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมใน ๔ ประเด็น ได้แก่ (๑) ฝึกฝนการศึกษา (๒) คบหาเพื่อนดี (๓) มีใจกตัญญู (๔) เชิดชูศีลธรรม คือ ให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง รู้จัก รับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่ความเป็นนักเรียน นักศึกษา ตามหลักไตรสิกขา^{๔๔} และท่านยังอบรมสั่ง สอนเพื่อให้บุตรธิดารู้จักใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รู้จักการคบเพื่อนและแสวงหาความรู้ จากสื่อที่เป็นประโยชน์ เว้นสื่อลามกต่าง ๆ สอนให้รู้จักเป็นคนมีจิตใจกตัญญูรู้คุณสถาบันการศึกษา พระคุณของบิดามารดา และคุณของประเทศชาติ พร้อมกับให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เพื่อความเจริญก้าวหน้าใน การศึกษา และความเจริญของชาติในอนาคตต่อไป

พุทธวิธี แนวทางแก้ไขปัญหาสังคม

พระพุทธศาสนา จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักการสำคัญที่มีอยู่ใน พระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในอบรมสั่งบุตรธิดาเพื่อการแก้ปัญหาสังคมในแบบองค์รวม เพื่อจะทำให้ การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างครบวงจร อันจะส่งผลดีกับการแก้ไขปัญหาวิกฤติต่าง ๆ ของสังคมไทย ต่อไป วิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนโยงใยถึงบุตรธิดา เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดวิกฤติ ขึ้นในด้านใดด้านหนึ่งของสังคมนั้น หมายถึงว่า ผลพวงจากวิกฤตินั้นย่อมกระทบต่อระบบในสังคมนั้น ด้วย ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องนำกระบวนทัศน์ทางพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธวิธีมาปรับใช้

^{๔๓} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๑๓/๑๕๓.

^{๔๔} พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุมะโร)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในขณะนี้ คือ การที่บุตรธิดาจะสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม ได้ให้มีความสุขมั่นคง และมีความเกื้อกูลต่อกันนั้น กุลบุตรกุลธิดา จะต้องมืองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

- (๑) บุตรธิดา พึงเป็นผู้มีความความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อสังคม พึงสละความสุขอันเป็นประโยชน์ของตน แล้วยึดประโยชน์สุขของสังคมเป็นสำคัญ^{๔๕} โดยให้ยึดหลักอรรถะ คือ ประโยชน์ ๓
- (๒) บุตรธิดา พึงเป็นผู้มีความเคารพและศรัทธาต่อความเห็นของผู้ใหญ่ในตระกูล และเสียงของสังคมได้กลั่นกรองแล้วนำมาอบรมสั่งสอนว่าเป็นแนวทางที่สามารถเป็นไปได้ และเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วได้ผลจริง โดยยึดหลักพุทธรวิธี หรือโอวาท ๓
- (๓) บุตรธิดาเมื่อรู้ว่าตนต้องเข้าไปสู่สังคม พึงรู้จักใช้หลักการปรับตัวให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสถานทางสังคม ไม่ให้ทำตัวเย่อหยิ่งเกินกว่าคนอื่น ใช้ความดีของตนในการสร้างมิตร และอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส โดยยึดหลักมนุษยธรรม ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลต่อสังคมให้เป็นอยู่อย่างปกติสุข
- (๔) บุตรธิดาพึงประยุกต์หลักธรรมเหล่านี้ คือ หลักสมชีวิธรรม ๔ หลัก กุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ และหลักทศ ๖ มาเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงตนให้อยู่ในกรอบของหลักมนุษยธรรม โดยมุ่งหวังถึงความมั่นคงสงบสุขของสังคมและประพัตินให้เป็นผู้เคารพต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม
- (๕) บุตรธิดาพึงเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมมีอุปการะมาก ๒, ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ เพราะสังคมที่จะมีปกติสุขนั้นจะต้องตระหนักว่า เวนทั้งหลาย ย่อมไม่สงบระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมสงบระงับ ด้วยการไม่จองเวร มีหมายความว่า ในการครองเรือนระดับครอบครัว จนถึงการปกครองระดับประเทศชาติ ควรคำนึงประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง ไม่ควรคำนึงถึงความโกรธ ความอาฆาต พยาบาทในอดีต เพราะจะเป็นอุปสรรคขัดขวางความสงบสุขของสังคมส่วนร่วม^{๔๖}

๔.๒.๓ พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนกับการใช้เทคโนโลยี

การอบรมสั่งสอนในครั้งสมัยพุทธกาลมีจุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่ วิมุตติ คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในท้าวอนัตตลักขณสูตรและอาทิตตปริยายสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก เมื่อได้รับการอบรมสั่งสอนแล้ว เมื่อเห็นอย่างนี้ เห็นอย่างที่ได้ฟัง ย่อม

^{๔๕} ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑ / ๖๐-๑๐๐

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

เปื้อน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายความกำหนดจึงมีวิมุติ คือหลุดพ้น วิมุติ มี ๕ อย่าง คือ พ้นชั่วคราว พ้นด้วยสะกดไว้ (เป็นชั้นโลกีย์) พ้นโดยเด็ดขาด พ้นด้วยความสงบ และพ้นด้วยการออกไป (เป็นชั้นโลกุตตระ) แม้พระพุทธเจ้าจะอบรมสั่งสอนพุทธสาวกเพื่อให้หลุดพ้นถึงชั้นโลกุตตระไม่ได้ แต่ก็พยายามให้หลุดพ้นในชั้นโลกียะ ซึ่งใช้เป็นจุดมุ่งหมายของการอบรมสั่งสอนในยุคปัจจุบัน คือ ผู้ที่มีโลภะ โทสะ โมหะ ก็ให้คลายจากโลภะ โทสะ โมหะ ลงบ้าง ผู้ที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์ลงบ้าง ผู้มีความประพฤติน่าตำหนิอย่างไร ก็ให้เลิกได้หรือผ่อนคลายลงได้

เพราะในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราจึงต้องปรับตัวตามยุคสมัยให้ทัน โขคดีที่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตหรือโซเชียลเน็ตเวิร์ก เป็นผู้ช่วยสำหรับพ่อแม่ เพื่อจัดระเบียบชีวิตที่วุ่นวายทั้งการทำงานและครอบครัวให้สมดุล เช่น เมื่อก่อนมีปัญหาเรื่องเลี้ยงลูกก็ถามปู่ ย่า ตา ยาย ปัจจุบันนี้แค่ค้นหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต หรือเข้าไปดูตามช่องทางต่างๆ ก็มีข้อมูลให้มากมาย และยังช่วยบริหารเวลาที่มีอยู่น้อยได้อย่างคุ้มค่า เพิ่มความมั่นใจและมีความสุขในการเลี้ยงลูกมากขึ้น" อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า เทคโนโลยีจะเข้ามาเป็นตัวช่วยให้กับพ่อแม่ยุคใหม่ แต่สิ่งสำคัญที่ต้องให้ความใส่ใจด้วยก็คือ พ่อแม่ต้องรู้เท่าทันถึงคุณประโยชน์และโทษของเทคโนโลยีเหล่านี้ รวมถึงหากมีการนำเทคโนโลยีมาใช้กับลูกต้องปรับการใช้งานให้เหมาะสมตามวัยและการพัฒนาการ

ดังนั้น ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เจริญรุดหน้าไปตามลำดับและค่อนข้างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาการอบรมสั่งสอน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับกลยุทธ์ในการอบรมสั่งสอน ให้ทันกับเหตุการณ์ เทคโนโลยี ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ซึ่งมีแนวคิดที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า^{๔๗} ผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนจะต้องมีคุณสมบัติ คือ ต้องรู้เท่าทันต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงของปัญหาทางสังคมต่าง ๆ และโลกในยุคปัจจุบัน พร้อมกับควรจะใช้จักใช้ระบบการสื่อสาร ตลอดจนอุปกรณ์ในการสื่อสาร แล้วนำข้อมูลเอามาทำให้เกิดประโยชน์เพื่อใช้อบรมสั่งสอน ทั้งในแง่หลักธรรม และในแง่ของการนำไปปฏิบัติ โดยการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๔๘}

วิธีการสอน กลวิธีในการสอน และเทคนิคการสอนของพระพุทธองค์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีในการอบรมสั่งสอน คือ การอบรมสั่งสอนแบบสากัจฉา แบบบรรยาย แบบถาม ตอบปัญหา และแบบเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย โดยใช้เทคนิควิธีสอนตามลักษณะบุคคล การ

^{๔๗} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ บริษัท เอ. พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๑-๑๕๐.

^{๔๘} ทิศนา แชมมณี รศ.ดร., การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเมธีทิปส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒-๖๘.

อบรมสั่งสอนเรื่องที่เหมาะสมกับชีวิตของบุคคล และมีศิลปะในการอบรมสั่งสอน กล่าวคือ (๑) สันติสนา สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยใจเหมือนตาเห็น (๒) สมาทปนา สอนด้วยการชักชวนให้ปฏิบัติตาม (๓) สมุตเตชนา สอนด้วยการให้เกิดความเข้าใจมีความกล้าหาญในการปฏิบัติตาม (๔) สัมปหังสนา สอนให้ผู้มีความร่าเริง แจ่มใส เข้มแข็งในการฟัง และปฏิบัติตาม ดังนั้น การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ควรจะใช้ลักษณะเปรียบเทียบโดยใช้ตนเป็นสื่อ (เทคโนโลยี) หรือเป็นแบบอย่างในการอบรมสั่งสอนในเรื่องนั้น ๆ จึงจะได้ผลดีที่สุด

สรุปจากที่กล่าวมา การที่บิดามารดาจะอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้องได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากการโน้มน้าวใจ คือ การทำให้มีทัศนคติในทางบวกต่อเทคโนโลยีเป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อมีทัศนคติในทางบวกแล้ว การอบรมสั่งสอนให้เห็นข้อดี และข้อเสียของเทคโนโลยีย่อมเป็นไปได้ง่าย และสามารถที่จะปรับเปลี่ยนไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ในที่สุด

การนำเอาหลักพุทธวิธีมาใช้เพื่ออบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เป็นผู้มีเหตุผลในการใช้เทคโนโลยี อาจจะทำให้หลายวิธี ถึงแม้ว่าบางวิธีอาจจะไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งหมด แต่ก็ได้ผลในระดับหนึ่ง ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำพุทธบริษัทไว้หลายกรณี เช่น ตัวอย่างการฝึกม้าของนายสารถิ ที่พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางไว้เพื่อฝึกให้ม้าสามารถนำไปใช้งานได้ พร้อมกับสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา^{๔๙} เพราะเมื่อบุตรธิดาได้รับการฝึกดีแล้วจะเป็นผู้มีความซื่อตรง มีความอ่อนโยน มีความอดทน และมีความสงบเสถียร มีความสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติของบุตรธิดาที่พึงประสงค์ นั่นเอง^{๕๐}

เมื่อนำพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในการใช้เทคโนโลยี สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ ความแตกต่างของบุตรธิดาที่ทำให้มีลักษณะไม่เหมือนกัน โดยมีปัจจัยด้านพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และการอบรมเลี้ยงดู เป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลแต่ละคนมีความสามารถรับรู้ต่อเทคโนโลยีแตกต่างกัน และส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกันด้วย ดังนั้น ระดับของการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่จะได้ผลตามจุดมุ่งหมาย ควรใช้รูปแบบ วิธีการ หลักการที่แตกต่างกันออกไปทั้งตามระดับของวัย กล่าวคือ บุตรที่อยู่ในปฐมวัย คือ บุตรธิดาที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่นต้องเลี้ยงดูไม่ให้ห่างเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) เช่น กรณีของพระราชกุลกุมาร บุตรที่อยู่ในมัชฌิมวัย คือบุตรธิดาที่อยู่ในวัยเรียน ซึ่งมีสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปบิดามารดาต้องอบรมบ่มนิสัยเป็นการเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน เช่น กรณีของเทวดาบส และ บุตรที่อยู่ในปัจฉิมวัย คือ บุตรธิดาที่มีครอบครัวบิดามารดาต้องสั่ง คือ แนะนำในสิ่งที่เป็นการห้าม และสอน คือ แนะนำ

^{๔๙} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑-๑๑๒/๑๖๙- ๑๗๔.

^{๕๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๒/๑๗๑ - ๑๗๒.

ในสิ่งที่ควรทำ และทำได้ เป็นการสั่งสอนแบบใช้เหตุผล เช่น กรณีของธัญชัยเศรษฐี ดังที่กล่าวมาแล้วเมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ บุตรธิดาย่อมจะเป็นบุคคลที่ทรงคุณค่าทั้งต่อตัวเองและบิดามารดาต่อไป

๔.๓ ลักษณะการประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในคัมภีร์พุทธศาสนา

จากลักษณะและการประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท จึงได้สังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบทั้งสังคมตะวันตก สังคมไทย และสังคมตะวันตก มาสร้างเป็นรูปแบบการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา โดยยึดหลักการอบรมสั่งสอนใน ๒ ด้าน คือ ด้านปัจเจก และด้านสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาใน ๓ ด้านคือ ด้านการแก้ปัญหาคบครัว (การครองเรือน) ด้านการแก้ปัญหาลัทธิ และด้านการใช้เทคโนโลยี โดยอธิบายผ่านชาดกในคัมภีร์พุทธศาสนาใน ๔ ยุค คือ (๑) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ (๒) การอบรมสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อพระราหุลในชาดกต่าง ๆ (๓) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพุทธสาวก และ (๔) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาหลังสมัยพุทธกาล แล้วนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น จึงสามารถประมวลผลได้ดังนี้

๑. ในด้านการแก้ปัญหาคบครัว

สุวรรณสามชาดก พบว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่สุวรรณสามได้รับจากบิดามารดา และปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยความเคร่งครัด และตลอดถึงได้รับผลตอบแทนจากคำสั่งสอนด้วยดี โดยในชาดกนี้ ผู้วิจัยแยกการศึกษาออกเป็น ๒ ประเด็น คือ ๑. การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเชิงปัจเจกบุคคล ๒. การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเชิงสังคม ซึ่งสามารถขยายความได้ ดังต่อไปนี้

(๑) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเชิงปัจเจกบุคคล คือ หลักความเชื่อเรื่องกรรมและหลักการรักษาสัจจะ ดังนี้

ประการที่ ๑ บิดามารดาอบรมสั่งสอนสุวรรณสามกุมาร : ว่าด้วยเรื่องกรรม บิดามารดาที่มีความฉลาดควรจะยกหลักกฎแห่งกรรมนี้ มาใช้เป็นเครื่องในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เป็นผู้ไม่ประมาทในการกระทำ ไม่กล่าวโทษผู้อื่น และให้พิจารณาถึงเหตุแห่งปัจจุบันของตนและเหตุแห่งกรรมของอดีตมาเป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอนบุตรธิดาไม่ให้ประมาทในกรรมนั่นเอง ดังนั้น เราจึงไม่ควรประมาทในปัจจุบันเป็นดีที่สุด

ประการที่ ๒ บิดามารดาอบรมสั่งสอนสุวรรณสามกุมาร : ว่าด้วยการรักษาสัจจะ การอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาให้เป็นผู้รักษาสัจจะ โดยที่มีมารดาบิดาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ เมื่อถึงคราวอัปมงคลแห่งการรักษาสัจจะนั้นจะเป็นเครื่องมือในการป้องกันเรื่องร้าย ๆ ให้ผ่านไปได้ด้วยดี เพราะความจริงไม่มีวันตาย พร้อมกันนี้ในทางพระพุทธศาสนายังพบว่า แม้แต่เทพดายังรักษาป้องกันคุ้มครองผู้รักษาคำสัจอีกด้วย

(๒) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเชิงสังคม คือหลักธรรมในการอบรมสั่งสอน ประกอบด้วยหลักเมตตาธรรม หลักกตัญญูกตเวที และหลักทศ ๖ สามารถอธิบาย

ประการที่ ๑ ด้วยหลักเมตตา : หลักธรรมแห่งความรัก คุณค่าของการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ดีที่สุดนั้น คือ การทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี กล่าวคือ ถ้าอยาก让孩子ไม่เล่นการพนันพ่อแม่ก็ไม่ควรเล่นการพนัน ถ้าอยาก让孩子ไม่สูบบุหรี่พ่อแม่ก็ไม่ควรสูบบุหรี่ ถ้าอยาก让孩子ทำบุญพ่อแม่ต้องทำบุญ และถ้าอยาก让孩子เป็นคนดีพ่อแม่ต้องเป็นคนดี ดังที่บิดามารดาของสุวรรณสามกุมารทำตนให้เป็นแบบอย่างในการเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตา จนสามารถทำให้เทพดาและสรรพสัตว์ทั้งหลายมีความเมตตารักใคร่ในบุคคลทั้งสาม

ประการที่ ๒ ด้วยหลักกตัญญูกตเวที : หลักธรรมแห่งสัจบุรุษเพราะท่านมีความกตัญญูกตเวทีตั้งอยู่ในโอวาทของบิดามารดาโดยตลอด แม้บิดามารดาจะตาบอดทั้งสองคนพร้อมกันท่านก็ไม่เคยทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยวเดียวดาย แต่อาสารับเป็นภาระในการเลี้ยงดูตอบแทนบุญคุณที่ท่านเลี้ยงมา แม้ท่านทั้งสองจะเลี้ยงดูมาเพียงแค่ ๑๖ ปี เท่านั้น ก่อนที่จะประสบเคราะห์กรรม แต่บุญคุณของบิดามารดาที่เลี้ยงมานั้นมากมายมหาศาลยากที่จะคำนวณได้ นั้นหมายถึง การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ดีนั้น เป็นความกตัญญูของบุตรธิดาเป็นเครื่องชี้วัด ดังสุวรรณสามกุมาร

ประการที่ ๓ ด้วยหลักทศ ๖ : ความเป็นผู้เหมาะสมกับการเป็นทายาท สุวรรณสามกุมารได้นำหลักทศ ๖ มาปฏิบัติต่อบิดามารดา โดยที่บิดามารดาได้อบรมสั่งสอนบุตรธิดาเพื่อมิให้กระทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา จัดหาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ และมอบทรัพย์สินสมบัติไว้ในเวลาอันสมควร เพราะฉะนั้น การปฏิบัติต่อบิดามารดาที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วยหลักทศ ๖ ซึ่งเป็นเครื่องหมายของการตอบแทนผู้มีอุปการคุณ คือ ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบแทน จักทำกิจของท่าน จักดำรงวงศ์ตระกูล จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท และเมื่อท่านล่วงลับแล้วทำบุญอุทิศไปให้ท่าน กล่าวสรุปคือความเป็นผู้อ่อนน้อมต่อผู้มีอุปการคุณ ผู้อาวุโสภายในตระกูล และสังคม

ทิมิติโกศลชาดก พบว่า บิดามารดาพึงอบรมสั่งสอนเพื่อให้บุตรธิดาละความพยาบาท ในอดีตเล็งเห็นประโยชน์ของบุตรธิดาในอนาคต โดยยึดหลักธรรมว่าด้วย การให้ ละความโกรธ ละความพยาบาท ละความถือตน แบ่งชนชั้น โดยให้ถือผู้อื่นเป็นเสมือนญาติของตน มีความอดทน และมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรม เมื่อปฏิบัติตามลักษณะนี้ ความสงบสุขทั้งในการครองตน ครองเรือน และการปกครองสังคม ย่อมเกิดแต่ความเจริญและสงบสุข

หลักธรรมในการสั่งสอนการครองเรือนให้มั่นคง และการแก้ปัญหาสังคมนั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

(๑) กุลบุตรกุลธิดาอย่าเห็นแก่ยาว อย่าได้จองเวร ผูกโกรธ ให้ยึดเยื้อ พึงรู้จักการให้อภัย และอดทน สงบเสงี่ยมต่อปัญหาโดยให้เล็งเห็นความสงบสุขของอนาคตเป็นสำคัญ

(๒) กุลบุตรกุลธิดาอย่าเห็นแก่สัน อยาตัดญาติขาดมิตร แบ่งชั้นวรรณะ ให้เล็งถึงความเสมอภาคของคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความขัดแย้งในอดีต และความอาฆาตส่วนตัว มุ่งถึงความสงบสุขของสังคม

(๓) กุลบุตรกุลธิดาพึงคำนึงเสมอว่า เรายังหลาย ย่อมไม่สงบระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมสงบระงับ ด้วยการไม่จองเวร เพราะในการครองเรือนระดับครอบครัว จนถึง การปกครองระดับประเทศชาติ ควรคำนึงประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง ไม่ควรคำนึงถึงความโกรธ ความอาฆาต พยาบาทส่วนตัวในอดีต เพราะจะเป็นอุปสรรคขัดขวางความสงบสุขของสังคมส่วนร่วม ด้วยพุทธวิธีการอบรมสั่งสอนของพระเจ้าทีฆติโกศลราชที่ทรงมอบให้แก่ทีฆาภุมาร ทำให้ทีฆาภุมาร มีความมั่นคงทั้งด้านการดำรงชีวิต มีกัลยามิตร และมีฐานะที่มั่นคง ก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคม

ติปัลลัตถมิกชาดก พบว่า เป็นการอบรมสั่งสอนในด้านการแก้ปัญหาการครองเรือนและการแก้ปัญหาสังคม โดยอาศัยปัญญาจากการเรียนรู้ ความขยัน จะสามารถพ้นภัยที่เกิดขึ้นได้

การอบรมสั่งสอนบุตริดาในชาดกทั้งสองนั้น เพื่อต้องการให้บุตริดาสามารถครองเรือนได้อย่างมั่นคง โดยต้องอบรมสั่งสอนในด้านการรักษาสัจจะ ความขยัน และความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งจะเกี่ยวพันไปถึงการอบรมสั่งสอนเพื่อแก้ไขปัญหาด้านสังคม โดยที่จะต้องมีการมีธรรมเหล่านี้พิจารณาอย่างถ่องแท้อย่างละเอียด ซึ่งสามารถใช้หลักพุทธวิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยจากตัวอย่างทั้งที่เป็นบุคคล ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ จะทำให้บุคคล ครอบครัว และสังคมนั้น ๆ เกิดความสงบสุขได้เป็นอย่างดี

หลักธรรมในการสั่งสอนบุตริดาประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม น้อมนำมาใส่ใจ เคารพผู้ให้คำสอนแนะนำตักเตือนด้วยดี ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนโดยไม่โต้แย้งหรือบิดพลิ้ว หมั่นพิจารณาอยู่เสมอ ทำให้ผู้กล่าวโอวาทมีความเมตตาเอ็นดูย่อมปรารถนาจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ง่าย ๆ ขึ้นไป

เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี พบว่า การแก้ไขปัญหามุตรธิดาที่ไม่สนใจในการเรียน การทำงานช่วยเหลือครอบครัว บิดามารดาควรจะใช้อุบาย ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) การไม่ตำหนิ แต่เข้าใจ เพราะในยุคปัจจุบันเทคโนโลยีก้าวเข้ามาเกี่ยวข้องกับบุตรธิดา บิดามารดาไม่ควรตำหนิ แต่ควรจะเข้าใจและหาวิธีการจัดการให้บุตรธิดาใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและเหมาะสม

(๒) การสร้างแรงจูงใจ คือ การให้รางวัลในการทำความดีโดยยกระดับของจำนวนรางวัลในการทำความดีให้สูงขึ้นตามลำดับ ภายใต้จุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยคำนึงเสมอว่า เมื่อถึงจุดหนึ่งรางวัลไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการทำ ความดี แต่ให้ใช้เป็นเป้าหมายในการสร้างแรงจูงใจ

เพราะเหตุนี้ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในเรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี สรุปว่า เป็นการมุ่งเน้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม และการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี มุ่งไปที่ความประสงค์ของบิดามารดา

และความพร้อมในการดำรงชีวิตของบุตรธิดา โดยใช้รางวัลเป็นแรงจูงใจ เพื่อลด ละ เลิก การใช้เครื่องเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม ให้ปราศจากความโลภ เพื่อให้บุตรธิดาสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

เรื่องธัญชัยเศรษฐี พบว่า เป็นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเพื่อป้องกันปัญหาครอบครัว และปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นมา โดยใช้หลักการปรับตัวให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคม ไม่ให้ทำตัวเย่อหยิ่งเกินคนอื่น ใช้ความดีของตนในการสร้างมิตร และอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส ตลอดจนการมีมารยาทในทางสังคม เพราะฉะนั้น การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในเรื่องธัญชัยเศรษฐี เป็นการอบรมสั่งสอนในด้านการแก้ปัญหาคะรองเรือนหรือครอบครัว โดยใช้หลักธรรมคือความอ่อนน้อมถ่อมตนในการเข้าสู่สังคมหรือสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งความอ่อนน้อมถ่อมตนจะเป็นแนวทางให้สามารถนำไปสู่ความสงบสุขของครอบครัว ตลอดจนสังคมได้

๒. ในด้านการแก้ปัญหาสังคม

หลัทธิพรคชาดก พบว่า การอบรมสั่งสอนเพื่อให้บุตรธิดาป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม โดยมุ่งไปที่ความประสงค์ของบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา และความพร้อมในการดำรงชีวิตของบุตรธิดา ที่สามารถจะรับเอาคำสั่งสอนของบิดามารดาเพื่อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข และสั่งสอนบุตรธิดาให้มีสติปัญญาในการสมาคมกับคน ซึ่งจะนำทั้งความเลื่อมและความเจริญมาให้

หลักธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดาประกอบด้วย คือ

- (๑) ผู้ใดพึงคุ้นเคยกัน อดทนต่อความคุ้นเคยได้ ยอมรับและอดทนต่อคำแนะนำ คำตักเตือนของกันและกันได้ บุคคลเช่นนี้ กุลบุตร กุลธิดา พึงคบผู้นั้นได้
- (๒) ผู้ใดไม่ประพฤติชั่วทางกาย วาจา ใจ กุลบุตร กุลธิดา พึงคบผู้นั้นได้
- (๓) ผู้ใดประพฤตีสัจจริตธรรมไม่โอ้อวด โอหัง และไม่มีความถือตัว กุลบุตร กุลธิดา พึงคบผู้นั้นได้
- (๔) ผู้ใดมีจิตกลับกลอก ไม่มั่นคง โลเล ดุจผ้าที่ย้อมด้วยน้ำขมั้น รกง่ายหน่ายเร็ว กุลบุตรกุลธิดา ไม่พึงคบหาผู้นั้น
- (๕) ผู้ใดสมาคมกับคนพาล ความฉิบหาย ความเลื่อม ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ จะบังเกิดมีแก่กุลบุตรกุลธิดา ผู้นั้นจึงอยู่ร่วมกับศัตรู

เรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช พบว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น เป็นการอบรมสั่งสอนเพื่อแก้ไขปัญหาคะรองเรือน โดยใช้หลักธรรมคือความอ่อนน้อมต่อสังคม กล่าวคือความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย โดยที่บิดามารดาต้องมีความรู้ความเข้าใจและเชื่อมั่นในสิ่งนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ พร้อมกับมีตัวอย่างที่ดีเปรียบเทียบกับ และต้องมีความศรัทธาต่อตัวบุตรธิดาของ

ตน มีความห่วงใยต่อความรู้สึกของบุตรธิดา โดยไม่บังคับจิตใจเพื่อให้บุตรธิดายอมรับในสิ่งที่ตนอบรมสั่งสอน และต้องอบรมสั่งสอนในสิ่งที่เป็นไปได้ คือ สิ่งที่บุตรธิดาของตนสามารถที่จะกระทำได้ พร้อมกับกระตุ้นให้บุตรธิดามีความกล้าต่อเป้าหมายที่แท้จริงคือ ความสุขที่ยั่งยืน (ความหลุดพ้นจากทุกข์)

หลักธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นศาสนาแห่งความศรัทธาทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และเป็นศาสนาที่ประกอบด้วยเป้าหมายเพื่อความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุผลทั้งสามประการ พระองค์จึงปรับเนื้อหาคำสั่งสอนเพื่อนำมาอบรมสั่งสอน พระโอรส (ติสสกุमार) และพระธิดา (พระนางสังฆมิตตา) ให้เป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนา คือ การยกตัวอย่างผู้ที่กระทำความดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นเครื่องเปรียบเทียบในการสั่งสอนและเป็นแบบอย่างในการทำมาดี (นิโครธสามเณร)

(๑) การสอนด้วยการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นความสุขยั่งยืน มากกว่าความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งเต็มไปด้วยความโกรธแค้นของพระมหากษัตริย์จากเมืองอื่นๆ

(๒) การอบรมพระโอรส (พระติสสกุमार) และพระธิดา (พระนางสังฆมิตตา) ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าพระองค์เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอย่างแน่วแน่ต่อพระพุทธศาสนา ตรัสถามความสมัครใจในการเข้ารับการบรรพชาอุปสมบทของพระโอรสพระธิดา โดยไม่มีการบังคับและทำให้ลูกเสียความรู้สึก

(๓) การจะอบรมสั่งสอนอะไรให้กับบุตรธิดานั้น บิดามารดาจะต้องมีข้อมูลทั้งด้านดีและด้านไม่ดี แล้วสังเคราะห์เข้าด้วยกันเพื่อความเหมาะสมกับบุตรธิดาของตน เช่น กรณีสอบถามประวัติ แนวคิด ปฏิปทาของนิโครธสามเณรจนมั่นใจ แล้วจึงนำมาอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้ปฏิบัติตามตัวอย่างที่ดีนั้นๆ

๓. ในด้านการแก้ปัญหาเทคโนโลยี

พระเวสสันดรชาดก พบว่า พระเวสสันดรทำตนให้เป็นแบบอย่างในการเสียสละ เพื่อให้พระโอรสและพระธิดาได้เห็นผลจากเรื่องนี้ จะทำให้บุตรธิดาเป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ยิ่งพระเวสสันดรเป็นผู้นำ คือเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่เน้นให้เห็นถึงประโยชน์ของคนโดยส่วนมากเป็นใหญ่ โดยเสียสละความสุขของตน ยิ่งเป็นการสั่งสอนที่มีคุณค่ายิ่ง เหมาะที่คนระดับผู้นำจะพึงนำไปใช้เป็นแบบอย่าง ลักษณะดังกล่าวนี้เปรียบเหมือนการใช้ตนเป็นสื่อ(เทคโนโลยี) ในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา โดยมีหลักการอบรมสั่งสอนในด้านดังต่อไปนี้

(๑) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านการบริจาค : การที่บิดามารดา ทำตัวเป็นแบบอย่างในเรื่องนั้นสำคัญที่สุด เพราะแบบอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน ดังกรณีพระเวสสันดรทำตนให้เป็นแบบอย่างในการเสียสละ เพื่อให้พระโอรสและพระธิดาได้เห็นผลจากเรื่องนี้

(๒) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพบุตรธิดา : บิดามารดาเมื่อจะอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านการครองเรือนและการแก้ปัญหาสังคม พึงเชื่อมั่นในศักยภาพของบุตรธิดาของตน เมื่ออบรมสั่งสอนบุตรธิดาไปได้ระดับหนึ่งแล้ว การปล่อยให้ไปพบกับสภาพความเป็นจริงของสังคม เพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งของจิตใจจึงเป็นแนวทางที่ถูกต้อง แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของบิดามารดาอย่างใกล้ชิด เพื่อตรวจตราและควบคุมสิ่งแวดล้อมของบุตรธิดาว่าสามารถเป็นไปได้อหรือไม่

(๓) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม : การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม บิดามารดาต้องทำตนให้เป็นแบบอย่าง การสร้างแบบแผนให้บุตรธิดาเอาเป็นตัวอย่างโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้คนโดยส่วนมากเป็นสำคัญ ผลที่ได้รับก็คือการได้รับการยอมรับจากผู้คน หรือสังคม

สรุปว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพระเวสสันดร ที่ปรากฏในเวสสันดรชาดกนั้นมีลักษณะการอบรมสั่งสอนใน ๓ ด้าน กล่าวคือ ในด้านการครองเรือน (ครอบครัว) ด้านการแก้ปัญหาสังคม และด้านการใช้เทคโนโลยี โดยต้องการส่งเสริมให้พระโอรสพระธิดามีหลักธรรมทั้งด้านปัจเจกบุคคล และด้านสังคม ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะของหลักธรรมในการอบรมสั่งสอนเรื่องดังกล่าวประกอบด้วย (๑) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาด้านการบริจาต (๒) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพบุตรธิดา (๓) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในด้านความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ราหุลโฆวาทชาดก พบว่า เป็นการอบรมสั่งสอนในด้านใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อ ซึ่งในสมัยพุทธกาลไม่ค่อยพบมากนัก หากจะใช้อุปกรณ์บ้างก็ใช้วัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่มาเป็นเครื่องมือ ทั้งทรงสั่งสอนด้วยการจาริกไปในดินแดนแคว้นต่าง ๆ อย่างอิสระ ด้วยเหตุนี้ ความจำเป็นที่จะใช้อุปกรณ์เป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนจึงมีน้อยและโอกาสที่จะอาศัยอุปกรณ์ก็เป็นไปได้ยาก เพราะฉะนั้น ในชาดกนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงใช้น้ำ และแฉ่นเป็นสื่อเทคโนโลยี ในการอบรมสั่งสอนด้วยอุปมาอุปไมย เปรียบเทียบซึ่งสะดวกกว่าและให้ความเข้าใจชัดเจนยิ่งกว่า ตามยุคสมัยนั้นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทานพระโอวาทอบรมเตือนให้พระราหุลศึกษา ๒ ข้อ คือ

๑. ให้ศึกษาว่าจะไม่พูดเท็จแม้เพื่อจะหัวเราะเล่น
๒. ให้ศึกษาว่าจะป้างเวกซ์ คือพิจารณาชำระกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมให้บริสุทธิ์